

ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЛЬВІВЩИНІ (XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVI СТ.)

УДК 37.013

*Олена Невмержицька, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЛЬВІВЩИНІ (XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVI СТ.)

У статті здійснено аналіз шкільництва та освіти на Львівщині в XIV – першій половині XVI ст. З'ясовано, що в досліджуваній період не було спеціальних професійних закладів, які б готували вчителів. Учителями здебільшого були священики чи дяки, а іноді – випускники закордонних університетів.

Ключові слова: педагогічна освіта, шкільництво, кафедральна школа, гімназія, університет.

В статті осуществлен анализ школьничества и образования на Львовщине в XIV – первой половине XVI ст. Выяснено, что в исследуемый период не было специальных профессиональных заведений, которые бы готовили учителей. Учителями по большей части были священники или благодарности, а иногда – выпускники заграничных университетов.

Ключевые слова: педагогическое образование, школьничество, кафедральная школа, гимназия, университет.

In the article the analysis of schoolness and educations is carried out on Lviv Region in XIV – to the first half of XVI of century. It is found out, that in an investigated period there were not the special professional establishments which would prepare teachers. Teachers mostly were priests or gratitudes, and sometimes are graduating students of foreign universities.

Key words: pedagogical education, cathedral school, gymnasium, university.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Підготовка педагогів в усі часи була актуальною проблемою. Саме від учителя залежить рівень готовності підростаючих поколінь до дорослого життя, виконання ними професійних обов'язків, а відтак до розбудови незалежної України. Історичний досвід сьогодні набуває вагомого значення. Цікавими є ідеї підготовки вчителів на українських теренах у XIV – на початку XVI ст.

Питання витоків підготовки вчителів на Львівщині привертало увагу багатьох науковців (С. Божик [1], М. Боянівська [2], О. Павенцький [5], О. Радул [6], Т. Шевченко [7] та ін.). Вони вивчали виникнення й розвиток освіти на теренах сучасної Львівщини, звертаючи увагу, зокрема, на підготовку вчителів (С. Божик, М. Боянівська, О. Павенцький), аналізували внесок окремих діячів у розвиток педагогічної думки, а також їх педагогічну діяльність (О. Радул). Проте цілісного дослідження, яке охоплювало б період становлення підготовки вчителів на Львівщині не було.

Мета нашого дослідження – проаналізувати історичні аспекти витоків педагогічної освіти на Львівщині в XIV – на початку XVI ст.

Вклад основного матеріалу. В епоху пізнього Середньовіччя системи педагогічної освіти (цілеспрямованої підготовки вчителів) у Європі не існувало. Учителями, як правило, ставали ті, хто отримував хоча б якусь освіту.

Безумовно, що місце праці майбутнього вчителя визначалося рівнем школи, яку він закінчував. Випускники університетів, отримавши диплом бакалавра (в українській версії *бакаляра*), здебільшого працювали в середніх школах чи шляхетських родинах, випускники середніх шкіл, духовних семінарій мали право викладати в нормальних чи конфесійних школах; випускники останніх, своєю чергою, найчастіше навчали грамоти в елементарних школах.

Подібним чином організовувалася система педагогічної освіти і на Львівщині, яка, будучи на перехресті західноєвропейської та східної цивілізацій, увібрала в себе характерні риси обох виховних традицій.

В історії української педагогіки збереглися відомості про діяльність у XIV – XV ст. шкіл у різних регіонах України. Освітні осередки були в тому числі й у Львові. Зокрема, в XV ст. туг серед міщан набула досить широкої популярності школа при Богоявленській церкві, а також при шпиталі біля костьолу Святого Духа. У них велика увага приділялася вивченню офіційної тоді латинської мови [3, 115].

Збереглися свідчення про школу в містечку Угневі. Перші згадки про неї є в ерекційному акті учнівської латинської парафії з 1470 року. Тодішній фундатор власник Угнова Сигізмунд з Радзанова виразно підкреслює, що дає “так само для двох священиків і школи три площі побіч костела”. Чи дійсно та школа була, невідомо, але є свідчення

ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЛЬВІВЩИНІ (XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVI СТ.)

про її існування протягом XVI ст. І такі школи створювалися по селах та містечках. Учителями в них, зазвичай, були дяки-органісти чи священники [1, 1].

На формування освітньої справи в Україні певний вплив мала епоха Відродження. Вона породила гуманізм і Реформацію, а це сприяло появі протестантських шкіл, які через освіту пропагували свої ідеї.

Відомими були *соцініанські* і *кальвіністські* навчальні заклади, що існували в Дубецьку (Руське воєводство), Хмільнику й Любарі (Брацлавське воєводство), Кисиліні, Гощі й Берестечку (Волинське воєводство) та ін. У них вивчали основи християнської етики, математику, риторику, діалектику, мови (грецьку, латинську, польську, церковнослов'янську), а в Панівецькій школі – ще й філософію і теологію. Зрозуміло, що ці школи пропагували прогресивні ідеї гуманізму і сприяли проникненню їх у вітчизняну систему виховання [4, 56].

У протестантів магістрати заможних міст могли фінансувати навчання майбутніх учителів і пасторів у найкращих європейських університетах та забезпечити їх працею в міській школі. Навчальні ж заклади бідніших громад, особливо в приватних містечках, як правило, мали шкільний персонал відповідної якості та кількості [7, 49].

Створювалися школи також при католицьких храмах. Упродовж другої половини XV ст. у Львові існувала латиномовна кафедральна школа (заснована перед 1399 р.). Кафедральні школи були організовані за зразком західноєвропейських шкіл середнього рівня. Їхня програма охоплювала сім вільних наук – тривіум і квадрівіум. До першого входили латинська мова, граматики, риторика, діалектика, до другого – арифметика, геометрія, музика та астрономія. Окрім того, вивчалися католицькі церковні обряди, основи теології. Основною метою таких шкіл була підготовка професійного духовенства середньої ланки. Рівень навчання у Львівській школі, що згодом стала філією (“колонією”) Краківського університету, був досить високим, адже і ректор, і вчителі були вихованцями цього ж університету. Серед них з джерел відомі, зокрема, магістр Бернард Колачек (1490), Станіслав Кнот (1514), магістр Себастьян зі Львова, магістр Анджей з Бохні, магістр Валентин з Пільзна, деякі з яких були й ректорами. Ректор львівської школи після кількарічної праці, як правило, ставав одним з каноніків кафедральної капітули. Тому і від ректора, і від учителя, який був потенційним кандидатом на цю посаду, вимагався однаково високий рівень знань.

Упродовж другої половини XV – першої половини XVI ст. вихідці з України значно частіше, ніж у попередній період, виїздили на вищі студії до Краківського та інших університетів. Переважно це були діти заможних і середньозаможних міщан та шляхтичів, однак нерідко освіту в закордонних університетах здобували і вихідці з незаможних станів.

Найчастіше студенти з України виїздили на навчання до Краківського університету, де існувала “руська” бурса. Це були переважно галичани і подоляни. У документах зафіксовано імена студента Валентина Михайловича зі Львова (1503), бакалавра Каспера з Нового Міста поблизу Самбора (1522), Івана Вишенського, мабуть, із Вишні на Львівщині (1549). Вдалося відшукати в списках вступників до Краківського університету 1411 – 1600 рр. імена не менш як 32 вихідців з Дрогобича. Вихідці з України навчалися й у відомих університетах Західної Європи (у Болоньї чи Парижі), де також здобували наукові звання. Поодинокі юнаки з України потрапляли до Грайфсвальдського університету. Від середини XVI ст. студенти з України прибували до Ляйпцігського, Кенігсберзького, Гейдельберзького університетів [2].

Найвідомішим українцем, що здобув освіту в Краківському університеті, був Юрій Котермак (Дрогобич) (бл. 1450 – 1494). Народився в Дрогобичі в сім'ї ремісника. Початкову освіту здобув у Дрогобичі, а далі ймовірно навчався у Львівській кафедральній школі. У 1469 році його прізвище з'являється у списках студентів Краківського університету. Навчався й у Болонському університеті. Здобув ступінь доктора філософії й медицини. Займав посаду ректора медицини й вільних мистецтв у Болонському університеті. Згодом викладав медицину й астрономію в Краківському університеті. Університети, де вчився й викладав Ю. Дрогобич, були найбільшими гуманістичними центрами в Європі. Викладаючи в Кракові, Юрій Дрогобич часто приїжджав до України, зокрема бував у Львові і Зимній Воді. Помер у лютому 1494 р.

Тогочасні вчені високо цінували праці дрогобичанина. У Баварській державній бібліотеці зберігся рукопис астрономічної праці Ю. Дрогобича. Рукописи його інших астрономічних праць виявлено у фондах Національної бібліотеки в Парижі і Державного архіву в Мілані.

Юрій Дрогобич – перший вітчизняний автор друкованої книги. У 1483 р. у римській друкарні Зільбера була надрукована його книга

ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЛЬВІВЩИНІ (XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVI СТ.)

“Прогностична оцінка нинішнього 1481 року” латинською мовою. Це надзвичайно рідкісна інкунабула: до наших днів збереглося лише два її примірники. Книга містить цікаві для тогочасного читача відомості з астрономії, географії, медицини. Тут, зокрема, передбачено час двох затемнень Місяця, зроблено спробу визначити географічну довготу багатьох європейських міст, в тому числі Львова й Дрогобича. Це одна з перших згадок про ці міста в друкованій літературі [8, 4].

Говорячи про Ю. Котермака, дуже часто вживають слово “перший”. Він був першим ректором Болонського університету з тих українських учених, які там здобували освіту; він став першим українцем, який опублікував свою працю за кордоном у часи, коли книгодрукування ще тільки зароджувалося. Він, один із українських студентів, став першим доктором медицини і професором Болонського університету; першим удостоївся кількох наукових ступенів (доктор філософії, доктор медицини). Також він першим дав зразки віршованої мови [6, 60].

Навчалися в Краківському університеті і Лукаш (р.н.н. – бл. 1542) з Нового Міста, що поблизу Самбора, Григорій Тичинський-Рутенець (бл. 1510 – 1591) з містечка Тичин, Станіслав Оріховський (1513 – 1566) з села Оріховці Перемишлянського округу, Григорій Чуй-Русин (1523 – 1573) з Самбора та ін. Відомо, що після закінчення студій вони займалися викладацькою діяльністю.

Так, Лукаш з Нового Міста, ставши в 1517 році бакалавром, а 1521 року – доцентом філософії, а пізніше магістром вільних мистецтв, після закінчення навчання залишився викладачем університету [6, 68].

Григорій Тичинський вступив до університету в 1535 році. Навчався досить успішно, бо вже за три роки став магістром (1538) і ректором школи в Кракові на Клепарові, був також професором поезики й риторики університету [6, 69].

Григорій Чуй-Русин здобув ступінь бакалавра вільних мистецтв, після чого працював ректором ліцею в Перемишлі, а згодом ректором Львівської школи (1551 – 1553). З 1563 року став професором Краківського університету й працював там до кінця свого життя [6, 77].

Станіслав Оріховський був високоосвіченою людиною. Навчання почав у школі нижчого ступеня в Перемишлі. З 1526 року навчався в Краківському університеті, з 1529 – у Віденському. Продовжив навчання у Віттенберзькому університеті. Слухав лекції в Болонському й Падуанському університетах,

удосконалював освіту в Римі та Венеції. Після повернення на батьківщину був висвячений на священника.

Будучи гуманістом, С. Оріховський освіті, вихованню, навчанню надавав першорядного значення. У творі “Напучення королеві польському Сигізмунду-Августу” він формулює вимоги до особистості викладача: “Розумно також зробиш, коли прилюдним едиктом повністю очистиш цю гімназію (Краківську – прим. наша) від незліченних тих глоговітських старців і тим самим усунеш не досить чесних і зонайменш корисних державі людей: Голкотів, Тартаретів, а також брукотів, Глоговітів [викладачі, переважно теології, Краківського університету XV ст.], а разом з ними і ті незліченні складні слова (яких за плату навчаються нетямкі люди) від своїх підданих відверни. Прилюдним едиктом збери нечестивих людей прийма до колегії авторів досвідчених як угрецькій, так і латинській науках, щоб звідси, немов з якогось чистого і прозорого джерела, текла та королівська наука, яка робить громадян твоїх мудрими і державі потрібними.

Таким самим чином прості школи з найбільшим завзяттям відновлюй. І вчителями у них настановляй не придворних слуг, що хизуються пурпуром і тонким полотном, а людей учених, завдяки яким молодь стане вченішою і твоєї державі більш потрібною. Так само про гімназії та школи турбуйся. Сам призначай туди надійних вчителів, які навчать, покажуть і привчать юнаків займатися такими справами, завдяки яким вони стануть уже в зрілому віці добрими, славними і щасливими. І навпаки, якщо буде знехтувано добрими справами і запанує байдужість, ті ж самі вчителі з найбільшим старанням виховують юнаків такими, що принесуть державі найбільшу неславу, ганьбу й нещастя” [6, 71 – 76].

Висновки. Отже, у XIV – першій пол. XVI ст. не було спеціальних професійних закладів, які б готували вчителів. У школах нижчої ланки, які створювалися при церквах та монастирях, учителями здебільшого були священники чи дяки, а іноді – випускники закордонних університетів. Серед них були високоосвічені люди, справжні оборонці національної освіти на українських землях.

1. Божик С. *Історія шкіл в Угрові*. – Львів: Накл. “Рідної Школи”, 1935. – 40 с.

2. Боянівська М. *Освіта і книгописання // Історія української культури*. – К.: Наукова думка, 2001. – Т.2. (Українська культура XIII – першої половини XVII століть).

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

3. Любар О., Стельмахович М., Федоренко Д. *Історія української школи і педагогіки*. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 450 с.
4. Медвідь Л. *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*. – К.: Вікар, 2003. – 335 с.
5. Павенцький А. *Початок і розвій шкільництва на Русі*. – Львів, 1900 – 56 с.
6. Радул О. *Історія педагогіки України Х – XVII століть: Персоналії*. – К.: Основи, 2005. – 238 с.
7. Шевченко Т. *Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст.* – Львів: Свічадо, 2005. – 340 с.
8. Юрій Дрогобич: *До 500-річчя виходу першої друкованої книги вітчизняного автора: Бібліографічний покажчик / Уклад. Вавричин Г., Ісаєвич Я.* – Львів, 1983. – 64 с.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2010

УДК 378.147

Оксана Кудря, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики технологічної освіти
Полтавського державного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

У статті розглядаються особливості розвитку творчої активності студентів, спрямованої на засвоєння традицій народного декоративно-прикладного мистецтва (на прикладі килимарства).

Ключові слова: творча активність, пізнавальна активність, декоративно-прикладне мистецтво, килимарство, художній виріб.

В статье рассматриваются особенности развития творческой активности студентов, которая направлена на усвоение традиций народного декоративно-прикладного искусства (на примере ковроткачества).

Ключевые слова: творческая активность, познавательная активность, декоративно-прикладное искусство, ковроткачество, художественное изделие.

Exploring features of student's creative activity formation, the target of which is mastering of folk decorative and applied arts custom (by example of carpet weaving).

Key words: creative activity, cognitive activity, decorative and applied arts, carpet weaving, art item.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення одним з пріоритетних напрямів освіти є художньо-естетичне виховання молоді засобами зображувального, декоративно-прикладного мистецтва та дизайну. У цій справі важливого значення набуває мистецтво, і, перш за все, народне декоративно-прикладне мистецтво, яке охоплює цілий комплекс художньо-естетичних відношень особистості до оточуючої дійсності, її перетворення в творчій діяльності.

Формування творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати нестандартні рішення в процесі продуктивної перетворювальної діяльності є однією з найбільш актуальних соціально-педагогічних проблем суспільного прогресу.

У сучасній науці проблема формування творчої активності особистості не є новою. Вона досліджувалась з різних точок зору в рамках філософії, етики, психології, педагогіки [1; 2; 4; 6]. Проте, незважаючи на значну кількість наукових

праць, що стосуються цієї проблеми, її аспекти стосовно формування творчих здібностей особистості в процесі вивчення килимарства як одного з видів декоративно-прикладного мистецтва залишаються малодослідженими, хоча мають вагоме значення в підготовці майбутніх учителів освітньої галузі “Технологія”.

Аналіз останніх досліджень. Проблема формування творчої активності і професійної підготовки студентів у процесі опанування декоративно-прикладного мистецтва і вивчення українських народних художніх ремесел знаходить відображення в багатьох дослідженнях. Зокрема, вплив народного мистецтва на розвиток особистості став предметом студій відомих науковців – О. Данченка, Д. Джоли, І. Зязюна, В. Лосюка, Д. Тхоржевського та ін. Проблеми вивчення студентською та учнівською молоддю декоративно-прикладного мистецтва присвятили свої дисертаційні дослідження Ю. Коломієць, В. Мусієнко, Л. Оршанський, В. Радкевич, Л. Савка та ін.